

ח. כניסה לעולם הבא על ידי שנתלה בצדיק

ואמנם, מלבד כל זה יש עוד עניין אחר (ש)נמשך משני חלקי ההנהגה שזכרנו: האישיית והכללית⁷⁹. והוא, כי הנה השקיפה החכמה העליונה על כל מה שהיה ראוי שימצא לתיקון המין (האנושי), שיעשה ממנו (בעולם הבא) קיבוץ השלמים שזכרנו למעלה. וראתה שהיה עניין נאות להם מאוד שיהיה בכוח קצתם להועיל לקצתם ולהטיב להם. פירוש - שלא יוחלט הדבר, שרק מי שיגיע בכוח שלו עצמו אל השלמות יהיה מן הנמנים בקיבוץ בני העולם הבא, אלא גם מי שכבר יגיעוהו מעשיו, שבהתלותו באחר⁸⁰ (שהוא) זכאי ממנו יוכל ליהנות בשלמות - הנה יכנס בכלל ההוא. אלא שיהיה במדרגה תחתונה, שהיא מדרגת "הנתלה בחברו".

הערות - ללמוד ענוים דרכו

79 האישיית - כפי שמבאר בסעיף י בעניין התלות בצדיק, והניסיונות שעובר הצדיק בעבור כל הדור והיסורים שעובר הצדיק לכפרת הדור.

הכללית - כפי מבאר בסעיף י בעניין היסורים שהצדיק עובר לכפרת כלל קלקולי הבריאה, כדי להביא לתיקון השלם.

80 איך נתלה באחר? אפשרות אחת היא התלות המעשית: להוות עזר לצדיק לעבודת ה', וכדברי רבי יוחנן בברכות לד, ב: "כל הנביאים כולם לא ניבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ועושה פרקמטיא לתלמיד חכם... כל הנביאים כולם לא ניבאו אלא לימות המשיח". והיינו שכמו שימות המשיח הם ימים שנועדו לתת כלים טובים לצדיקים שיוכלו להתעלות בעבודת ה', כך אותו המהנהג תלמיד חכם מנסיו - זוכה להיות כלי לצדיק ובעבור זה זוכה לחיי עולם הבא. וכן אמרו חז"ל על ממרא שנתן עצה טובה לאברהם על המילה (עיי' גם במכתב מאליהו ב, עמ' עה-עו).

אולם לצורך אפשרות זו לא היה צריך לקשור ולערב את הנפשות זו בזו, כפי שיכתוב הרמח"ל בהמשך. אלא שיש אפשרות אחרת של תלות והיא התלות הסגולית. והיינו כשהדור צריך לעבוד על תיקון מסוים ואף אחד אין בכוחו לתקן, ובא הצדיק ועומד בניסיונות רבים עד שמתקן את מה שכל הדור לא עשה. הרי שלבסוף העלה את כולם, אך רק הוא עמל על המדרגה הזאת. על כן אף על פי שגם הם יהיו מתוקנים לבסוף ויזכו לעולם הבא, לא יהיה זה בגלל עמלם אלא בגלל עמלו. משום כך הוא יזכה לשכר והם יהיו טפלים לו. וזהו שאמרו (אבות ה, ב): "עשרה דורות מנח ועד אברהם... עד שבא אברהם ונטל שכר כולם", והרי אנשי הדור כמעט לא עמלו על התיקון והוא עמל הרבה. על זה אמרו בברכות סג, א: "תניא, הלל הזקן אומר: בשעת המכניסין - פזר, בשעת המפזרים - כנס. ואם ראית דור שהתורה חביבה עליו - פזר, שנאמר: "יש מפזר ונוסף עוד", ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו - כנס, שנאמר: "עת לעשות לה' הפרו תורתך". וכן כתב רבנו יונה בפירושו לאבות ה, ב: "כי אברהם אבינו מילא כל החסרונות ועשה טובה כנגד כל רעתם והצילם מן הפורענות. אך נח לא יוכל להצילם כי לא היה צדיק כל כך למלא החסרונות, ונטל שכר כולם. ואף על פי שלכל האדם יש להם חלק בגן עדן וחלק בגיהנם, אם יזכה - יטול חלקו בגן עדן, אם נתחייב בדינו יטלנו בגיהנם. אבל מאחר שכולם נצטוו לעשות טובה וזה אינו עושה וחברו מקיים ציווי וציווי עצמו - מידת הדין נותנת שיטול חלקו וחלקו חברו בגן עדן. ועל זה נטל אברהם אבינו שכר כולם". ולפי זה מה שכתוב: "אם אמצא בסדום חמישים צדיקים בתוך העיר - ונשאתי לכל המקום בעבורם", זאת מפני שאותם צדיקים יעשו את העבודה והתיקון בשביל כל בני העיר. והנה לבחינה זו נדרשים הערכות וקישור הנשמות.

ונראה שמתעם זה אדם שאינו שותף לצרות הכלל, אין לו חלק לעולם הבא, ש"אין הוא רואה בנחמתן" - כלומר אינו זוכה לתיקון שנעשה על ידי הקישור לכלל.

מסלול 1: יום ד, ב סיון
מסלול 2: יום ה, ב סיון
מסלול 3: יום א, ג סיון
מסלול 4: יום ב, ב סיון

ונמצא שלא ידחה מן השלמות לגמרי, אלא מי שלא יהיה ראוי ליהנות בו, לא מצד עצמו ולא מצד התלותו בזולתו. (ודאי שלכתחילה היה רצוי שכל אחד יזכה בעבודתו. אולם כיוון שיש שאינם זכאים מכוח זה, נוספה האפשרות השנייה לזכות על ידי ההתלות בצדיק.)

ונמצאת על ידי זה ההצלה מרובה⁸¹ וירבו יותר הנהנים.

ואולם הנהנים ומהנים לאחרים, ודאי שאלו יהיו היותר גדולים בקיבוץ ההוא, והם יהיו ה"ראשים", והצריכים לתלות בהם – יהיו משועבדים להם וצריכים להם.

וכדי שיהיה מקום לתיקון הגדול הזה, קשר מתחילה את האישים זה עם זה⁸². והוא עניין: "כל ישראל ערבים זה לזה" שזכרו ז"ל (שבועות ט,א). כי הנה על ידי זה נמצאים מתקשרים קצתם בקצתם ולא נפרדים איש לעצמו. והנה מידה טובה תמיד מרובה, ואם נתפסים זה על זה בחטא⁸³, כל שכן שיועילו זה על זה בזכות⁸⁴.

הערות – ילמד ענוים דרכו

81 בסידות הרחיבו הרבה את עניין הצדיק. אולם יש לדעת שתמיד העדיפות היא שהאדם יזכה מכוח עבודתו, ורק אם אין ברירה, יזכה על ידי שיהיה תלוי בצדיק.

82 שבועות ט,א: "וכשלו איש באחיו – איש בעוון אחיו. מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה". הקשירה והערבות הפוכות את כולם לאיש אחד, שכל אחד משפיע על חברו לטוב ולמוטב. וביאר עניין זה בגנוי הרמח"ל שהקב"ה קבע שהתיקון השלם לא יעשה עד שכל הנשמות יהיו מתוקנות: "לא יקרא שיהיו המאורות מתוקנים, עד שכל חלקיהם יהיו מתוקנים, וזה – כשכל הנשמות תהיינה מתוקנות, שאזי כל שורשיהם יהיו מתוקנים ביחד, ומצד זה מרוויחים או מאבדים אחד בעבור אחר".

והנה, כשעברו את הירדן ונכנסו לארץ – התחזקה הערבות, ובחורבן יצאה בת קול ביבנה ואמרה: "אין לכם עסק בנסתרות" (עייין לקמן בהערה הבאה). זאת מפני שבעת החורבן היו הקלקולים כה גדולים, שגם הצדיקים לא יכלו להעלות את הכל, והיה עדיף שתתפרד החבילה ויהיה כל אחד לעצמו, עד שיתבררו הטובים ויבנה מהם הכלל מחדש.

אולם במדרש איכה רבה ג נאמר: "כל ישראל ערבים אלו לאלו". והיינו שפירשו את ה"ערבות" לא מלשון עירוב וקישור ואיחוד, אלא מלשון "ערב ללווה". וכן ביאר בשו"ת המהרש"ם ג,א: "כל הערבות שקיבלו ישראל בערבות מואב להיות ערבים זה לזה הוא רק בכרית ואלה שקיבלו עליהם בעצמם... דהקב"ה מקיים כל משפטי התורה, ואם הערב משלם – נפטר הלווה... אלא דוודאי תלוי ברצון הש"י אם ירצה לגבות מן הערב, דגם בדיני אדם 'אם רצה מזה גובה ואם רצה מזה גובה'. ולכן גבי משה רבנו ע"ה לא רצה השי"ת למחות שם משה ולמחול לישראל, ורצה לגבות מהלווה עצמו, וגם לא רצה לקבל הערבות, וכיד מלווה שלא לקבל שום ערב... אבל מ"מ נראה פשוט דלא גרע מדין ערבות הנ"ל ומי יודע אם אולי ירצו מן השמים להיפרע מן הערב וזה עניין בקשת יצחק שקיבל עליו לכפר בעד ישראל..."

83 סנהדרין מג,ב: "כתנאי: 'הנסתרות לה' אלוהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם' – למה נקוד על 'לנו ולבנינו' ועל עי"ן שבי'עד? מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן – דברי רבי יהודה. אמר ליה רבי נחמיה: וכי ענש על הנסתרות לעולם? והלא כבר נאמר 'עד עולם'? ! אלא כשם שלא ענש על הנסתרות – כך לא ענש על עונשין שבגלוי עד שעברו ישראל את הירדן". ירושלמי סוטה ז,ה: "אמר רבי שמעון בן לקיש: בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות. אמר להן יהושע: אם אין אתם מקבלין עליכם את הנסתרות המים באין ושוטפין אתכם. אמר רבי סימון בר זבדא: ויאות, תדע לך שהוא כן, שהרי עכשיו חטא ורובה של סנהדרין נפלה בעי. אמר רבי לוי: ביבנה הותרה הרצועה, יצתה בת קול ואמרה: אין לכם עסק בנסתרות".

84 על כן ישנם צדיקים, שאף שאינם מלמדים תורה בגלוי, הם משפיעים מאוד על דורם ומזכים אותו

יסורים לצדיקים לטובת דורם או לטובת כלל העולם

ואמנם, על פי שורש זה⁸⁵, נסדר שיגיעו צרות ויסורין לאיש צדיק, ויהיה זה לכפרת דורו⁸⁶.

והנה מחיוב הצדיקים הוא לקבל באהבה⁸⁷ היסורין שיזדמנו לו לתועלת דורו⁸⁸, כמו שהיה מקבל באהבה היסורין שהיו ראויים לו מצד עצמו. ובמעשה הזה מטיב לדורו,

הערות - ילמד ענוים דרכו

בעבודתם הפנימית, אך זאת בתנאי שהם מקשרים את עצמם בכלל ישראל. וכ"כ הרמח"ל במסילת ישרים פרק יט, שעניין החסידות הוא גם האהבה לכלל ישראל והרצון לזכות את הדור ולהגן עליו. של הערבות. הערבות גם מאפשרת את העצמת הניסיונות על הצדיק כדי שיתקן גם את החלק של האחרים ויקל עליהם את בחירתם, אך גם מאפשרת לצדיק לקבל יסורים בעוון הדור כדי לנקות את הקלקולים שעשו. גם בחינה זו היא ממידת החסידות והאהבה לישראל, כבמסילת ישרים פרק יט. כפי שכבר דובר, החטאים גורמים לחסרונות בעולם, ועל ידי היסורים בעולם הזה הם מתכפרים. זה שאמר משה: "מחני נא מספרך אשר כתבת" (אולם שם מידת הדין לא הסכימה להשתמש בחדס זה). וכן אמר רבי ישמעאל (נגעים ב,א): "בני ישראל, אני כפרתן". וכן אומר המדרש בשבת פט,ב שיצחק אבינו מקבל על עצמו את כפרת חטאי ישראל. ועיין ג"כ בישעיהו נב-נג בפרשיה של "אכן חולינו הוא נשא". מהגמרא בסנהדרין צח,א נראה שזה רומז למלך המשיח. וכ"פ התנחומא (תולדות יד) והרמב"ן בפירושו לפרשת "הנה ישכיל עבדי" והאלישיך. וריה"ל בכוזרי ב,לד-מד והרד"ק והמלבי"ם פירשו על כלל ישראל. ובאמת כמו שישראל בעמים הוא כ"לב באיברים", כך הצדיק באומה הוא כלב באיברים. עוד מצאנו, שיש גם קבלת יסורים לכפרה לא רק על הדור אלא גם על אביו. כגמרא בקידושין לא,ב: "במותו כיצד (מכבד את אביו)? היה אומר דבר שמועה מפיו, לא יאמר: כך אמר אבא, אלא כך אמר אבא מרי, הריני כפרת משכבו. והני מילי תוך שנים עשר חדש, מכאן ואילך, אומר: זכרונו לברכה לחיי העולם הבא". ופירש רש"י: "הריני כפרת משכבו - עלי יבא כל רע הראוי לבוא על נפשו". וכן מצאנו בתלמיד על רבו (סוכה כ,א): "דאמר ריש לקיש: הריני כפרת רבי חייא ובניו". ונראה שמכוח זה יכלו רבי מאיר ורבי יוחנן לתקן את אלישע בן אבויה (חגיגה טו,ב). שכיוון שלמדו ממנו - הרי הוא הפך להיות כלי בעבורם, ועל כן אף שלא זכה להכנס לעולם הבא מכוח עצמו, זכה להכנס בהיותו כלי לתלמידיו. ואפשר שזהו עניין "אפר תחת כפות רגלי הצדיקים" שנאמר בראש השנה יז. וזה עניין "יסורין של אהבה" - שצריך לקבל אותם באהבה, אף על פי שלא הרשיע מצד עצמו. כגמרא בבא מציעא פה,א נאמר: "אמר רבי: חביבין יסורין... כולהו שני יסורי דרבי אלעזר לא שכיב איניש בלא זמניה. כולהו שני יסורי דרבי לא איצטריך עלמא למיטרא". אך הגמרא חילקה את היסורים הללו לשניים: "יסורי דרבי אלעזר ברבי שמעון עדיפי מדרבי. דאילו רבי אלעזר ברבי שמעון - מאהבה באו ומאהבה הלכו, דרבי - על ידי מעשה באו ועל ידי מעשה הלכו". כלומר היסורים של רבי היו צירוף גם של כפרת הדור וגם של תיקון אישי שלו, אבל ראב"ש קיבל יסורים רק לכפרת הדור. [אמנם ראב"ש היה במדרגה שיכול היה לקבל את היסורים באהבה, אך אשתו לא היתה במדרגה זו ומאסה בהם (ב"מ פד,ב). ועיין בברכות ה,ב שהרבה חכמים היו קשים עליהם היסורים ואמרו: "לא הן ולא שרן", ודאי שאין זה שייך אלא ביסורים שבאו בעוון הדור ולא ביסורים שבאו לתיקון אישי.]

יש תועלת חיצונית - בכך שיסורי הצדיק או פטירתו מעוררים את העם לתשובה - עיין רש"י ויקרא יג, על נדב ואביהוא; ב"ר סה,כב - על יוסי בן יועזר ויקום איש צרורות; מכתב מאליהו ה עמ' 325, 444. ויש תועלת סגולית - בכך שיסורי הצדיק מכפרים - עיין יחזקאל פרק ד; ב"מ פה,א ועיין של"ה, עשרה מאמרות ה,ז שהחטאים מונעים יחוד העליון, ויסורי הצדיק מאפשרים את היחוד למעלה.

מסלול 1: יום ד, ב סיון
מסלול 2: יום ה, ב סיון
מסלול 3: יום א, ג סיון
מסלול 4: יום ב, ב סיון

שמכפר עליו, והוא עצמו מתעלה עליו גדול, שנעשה מן הראשים בקיבוץ בני העולם הבא וכמ"ש.

ואולם מזה הסוג עצמו ימצא עוד מין אחר יותר גבוה במעלתו מאותו שזכרנו. וזה כי מה שזכרנו הוא שילקה הצדיק על בני דורו שהיו ראויים לעונש גדול מאוד וקרובים לכליה או לאבדון, והוא ביסוריו מכפר עליהם ומצילם בעולם הזה ומועיל להם גם לעולם הבא. אמנם יש עוד יסורין שניתנים לחסידים היותר גדולים, המושלמים כבר בעצמם, והם לעזור למה שצריך לכלל גלגולי ההנהגה שיגיעו אל הסוף, שהוא השלמות.

ופירוש העניין, כי הנה מצד הסדר הראשון שהוסדר להנהגת העולם וגלגוליו, כבר היה צריך לאדם שיסבול קצת צער לשיגיע הוא וכל העולם עמו אל השלמות. והוא מה שהיה מתיילד ונמשך מהעלם אורו יתברך שמו והסתר פניו, שהושם לאחד מיסודות ענייני מצבו של אדם כמ"ש"ל. וכל שכן אחרי שרבו הקלקולים בעולם, מצד חטאים על חטאים גדולים ועצומים שנעשו בו, הנה נתרבה יותר ההסתר ונעלם הטוב, ונמצא העולם ובריותיו במצב שפל ורע. וצריך על כל פנים שעל ידי גלגולים שתגלגל חכמתו הנפלאה בעולם, יגיעו הדברים אל תיקון. ומעיקרם של גלגולים הוא שיקבלו בני האדם עונשים כדי רשעתם עד שתמצא מידת הדין מפויסת. ואולם סידר האדון ב"ה שהשלמים וחשובים יוכלו לתקן בעד אחרים וכמ"ש, ותפגע בהם מידת הדין תחת פגעה בכלל העולם⁸⁹.

ואמנם כיוון שהם בעצמם שלמים וראויים לטוב, שהם מתייסרין רק בעבור האחרים, ודאי שתתפייס מידת הדין במועט בהם כבמרובה בחוטאים עצמם⁹⁰. ולא עוד, אלא שעל ידי זה זכותם נוסף וכוחם מתחזק, וכל שכן שיכולים לתקן את אשר עיוותו האחרים. והיינו כי לא די שיתקנו למה שבבני דורם, אלא גם לעניין כל מה שנתקלקל העולם מאז נהיו בו חטאים ועד עתה. ובוודאי שאלה יהיו אחר כך בקיבוץ השלמים, ראשי הראשים והיותר קרובים אליו יתברך שמו.

והנה כל זה שזכרנו עד עתה על צד המשפט⁹¹ מתבאר עוד על צד המציאות⁹², כפי אמיתת סדריו וכמ"ש"ל. כי הנה בחטאים - מתרבת הזוהמא ומתעצמת בבני האדם

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 89 זהו שאמרו בסוכה מה, ב: "ואמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי: יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין, מיום שנבראתי עד עתה. ואילמלי אלעזר בני עמי - מיום שנברא העולם ועד עכשיו. ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו - מיום שנברא העולם עד סופו". וכעין זה בעירובין סה, א.
- 90 כמו שאמר יוסי בן יועזר ליקום איש צרורות: "אם לעושה רצונו כך, לעוברים על רצונו על אחת כמה וכמה!"
- 91 בעניין הערבות, כיצד האחד חוטא והאחר מתייסר. וביאר שזה לטובת הצדיק שבכך זכותו מתרבה. וכן זה לטובת הרשעים שבכך זוכים יותר לחיי עולם הבא. על כן הכל במשפט.
- 92 כעין זה - לעיל פרק ב סעיף ה.

מסלול 1: יום ד, ב סיון מסלול 3: יום א, ג סיון
מסלול 2: יום ה, ב סיון מסלול 4: יום ב, ב סיון

ובעולם, וגורמת לאורו יתברך שמו שיסתר ויתעלם העלם על העלם. וכפי התמרק הזוהמא הזאת והטהר הבריות ממנה, כן חוזר אורו יתברך שמו ומתגלה גילוי על גילוי. ואמנם היסורין הם הממרקים את הזוהמא בין בפרט בין בכלל⁹³. ועל ידי יסורי החשובים (=האנשים החשובים, הצדיקים) האלה, מתמרקת והולכת לה מכלל הבריאה כולה, ומתקרב העולם מדרגה אחר מדרגה אל השלמות.

שאלות מנחות:

- ✦ מה לדעתך הזכות המספקת שבעבורה זוכה הרשע לחיי עולם הבא על ידי ההתלות בצדיק?
- ✦ מי מבני עולם הבא טפלים, מי ראשים, ומי ראשי ראשים?
- ✦ מהן שתי הבחינות שהערבות מועילה לטובה?
- ✦ מדוע יסורים לכפרת הדור או לכפרת הכלל ניתנים רק לחסידים הגדולים ביותר? מדוע לא כל אדם יכול לקבל אותם?

מסלול 2 - הלימוד בשישי-שבת ברמב"ן על הפרשה

הערות - ילמד ענוים דרכו

93 החטאים מעצימים את החומריות, התאוות והיצרים, ואילו היסורים מצמצמים את החומריות והיצרים והתאוות. צא וראה שהחולה אין לו תאוה לאכילה ולתשמיש אפילו לקיום עצמו.

מסלול 1: יום ד, ב סיון	מסלול 3: יום א, ג סיון
מסלול 2: יום ה, ב סיון	מסלול 4: יום ב, ב סיון